

GERAARDSBERGEN ONDER VUUR

Het luchtbombardement van 30 oktober 1918

Yannick VAN LIERDE

Op 30 oktober 1918 viel Geraardsbergen ten prooi aan een luchtbombardement. Naast de materiële schade vielen daarbij ook minstens 16 burgerslachtoffers te betreuren. Jacques De Ro heeft al uitvoerig de impact van het bombardement op de burgers beschreven aan de hand van getuigenissen en documenten.¹ Door de recente digitalisering van enkele archieven in het Verenigd Koninkrijk en Duitsland, kunnen we nu ook deze gebeurtenis schetsen vanuit een militair perspectief.

Oktober 1918, de oorlog is na vier jaar stilstand opnieuw een bewegingsoorlog geworden. Het geallieerde eindoffensief doet het front gestaag naar het oosten opschuiven. Bij die opmars komt Geraardsbergen onvermijdelijk in de vuurlijn te liggen. De stad is een klein spoorwegknooppunt en strategisch dus belangrijk voor de Duitse bevoorrading naar de snel veranderende frontlijn. De Noord-Zuid spoorlijn is een as waarlangs Duitse troepen gemakkelijk langs het front verplaatst kunnen worden indien er na een zoveelste geallieerde aanval ergens bressen gedicht moeten worden. Er loopt bovendien een aanvoertracé over de weg door de stad die gedurende de oorlog het front ten zuiden van Ieper bevoorraadt.² De Denderstad wordt dus een militair doel voor de oprukkende geallieerden. De enige manier om de vijand ver achter de frontlijn te raken, is met luchtbombardementen. Na diverse fotoverkenningsvluchten, komen de Britse en Franse bommenwerpers die deze bevoorradingstracés moesten ontworpen en de Duitse weerstand gestaag breken.

Luchtfotografie 1918

Om meer te begrijpen over de fotoverkenningen en bombardementen op Vlaanderen tijdens de Eerste Wereldoorlog is een eerste stap de Britse archieven. Het *Imperial War Museum* in Londen bezit namelijk een rijke collectie luchtfoto's uit de Eerste Wereldoorlog, genomen tijdens de vele missies die de prille Britse luchtmacht vloog. Daarbij zitten er ook enkele die in de tweede helft van 1918 van Geraardsbergen en de wijde omgeving genomen werden. Het interessante bij die foto's is dat de datum en het nummer van de lichte eenheid erop vermeld staan. De reeks luchtfoto's van de Denderstad begint in augustus 1918. Ook op 30 oktober, de dag van het dodelijke bombardement, werden luchtfoto's gemaakt. Daardoor weten we dat er die dag minstens twee Britse eenheden in het luchtruim boven Geraardsbergen actief waren: het 25ste en het 206de R.A.F. *Squadron*. Echter, het 25ste *Squadron* werd sinds de zomer van 1918 uitsluitend gebruikt voor luchtverkenning en

niet als bommenwerpers.³ Het 206de is een ander verhaal. Dankzij enkele archief- en egodocumenten die over deze eenheid bewaard zijn, kunnen we een nieuw perspectief werpen op het bombardement.

De ogen van het Britse Tweede Leger

Het 206de R.A.F. *Squadron* werd in april 1918 gevormd uit het 6de *Royal Navy Air Service Squadron*⁴ en vloog eind 1918 met de Airco DH-9. Het was een van de eerste eskaders die met de veelzijdige tweezitter uitgerust werd. De DH-9 paste perfect bij de rol van het 206de: fotoverkenning en bombarderen vanop grote hoogte. Het was het eerste Britse toestel met een intern bommenruim. Daarvoor werden bommen onder de vleugels meegedragen of simpelweg uit de open cockpit geworpen. Naast het beschikken over een bommen capaciteit van maximum 210 kilogram kon het zich in de handen van een ervaren piloot ook goed verdedigen tegen de wendbare Duitse jagers. Spijtig genoeg had de DH-9 te kampen met

1. J. DE RO, *Gestorven voor België, het luchtbombardement van 30 oktober 1918 boven Geraardsbergen*, in J. DE RO e.a., *De Schwartz dagen van Geraardsbergen*, Geraardsbergen, 2014, p. 376.
2. BRITISH LIBRARY, online kaart: *Map showing Railway system and Military organization of the country in rear of the enemy's lines (in France and Belgium)*, 1916: <http://www.bl.uk/onlinegallery/onlineex/maps/europe/ww1/4844369.html>. Deze kaart toont het Duitse logistieke netwerk in Vlaanderen in 1916.
3. <http://www.25squadron.org.uk>, februari 2015. De laatste bommenraid van het eskader vond plaats op 23 juni 1918 en had Kortrijk als doelwit. Daarna werden alleen nog verkenningsvluchten uitgevoerd.
4. Begin 1918 werden de twee toenmalige Britse luchtmachten, het *Royal Flying Corps* (R.F.C.) en de *Royal Navy Air Service* (R.N.A.S.) samengevoegd tot de *Royal Air Force* (R.A.F.). De *squadrons* die voordien tot de R.N.A.S. behoorden, kregen een 200-nummer. Het 6de R.N.A.S. *squadron* werd dus het 206de R.A.F. *Squadron*.

Op deze foto met bemanningen en grondpersoneel van het 206de squadron, genomen op 11-11-1918 te Linselles, staan enkele mannen die betrokken waren bij de raid op Geraardsbergen. Eerste rij; achter de Cooperbommen met het 206 opschrift: Luitenant Evans en Luitenant Green. Tweede rij: centraal zit Kapitein Atkinson, de leider van A-Flight. De man met de blekere pet op dezelfde rij is 2de Luitenant Blanford. Het toestel op de achtergrond is een DH-9. (Foto: Verz. Chris Myers)

een zeer onbetrouwbare motor en andere mechanische defecten die soms voor meer dodelijke slachtoffers zorgde dan de Duitse *Jagdstaffels*.⁵ Eind oktober opereerde de eenheid vanop Linselles, net ten noorden van Rijsel.⁶ Het eskader maakte deel uit van de 11de *Wing* en stond onder rechtstreeks bevel van het Britse Tweede Leger van Sir Herbert

Plumer.⁷ Het 206de stond bekend als één van de productiefste eenheden als het op luchtfoto's aankwam en maakte een duizelingwekkend aantal van 12.000 opnames tijdens het laatste oorlogsjaar, bijna te veel om te verwerken door de specialisten van het leger. Daardoor werden de piloten en verkenner van het 206de ook wel eens beschouwd als de ogen

van het Tweede Leger.⁸ Er bestaan nog andere interessante bronnen over de operaties van dit eskader. Zo is het vluchtlogboek van Luitenant Trevor Evans, een piloot, bewaard gebleven.⁹ Hij schreef op regelmatige basis brieven naar familie en vrienden.¹⁰ Ondanks de soms ontbrekende of tegensprekende details, geven ze een menselijk aspect aan

5. F. K. MASON, *The British Bomber since 1914*, London, 2003, p. 84. Tussen mei en november 1918 was verloren twee Britse DH-9 eskaders 54 toestellen aan gevechten en 94 aan diverse ongelukken. De DH-9A, een variant van het toestel met een andere en meer betrouwbare motor, was wel erg succesvol en was tot de late jaren 1920 in gebruik bij verschillende luchtmachten en luchtvaartmaatschappijen zoals Sabena. *Jagdstaffel*: Jachtvliegtuigeneenheid.
6. P. HART, *Aces Falling: War Above The Trenches*, London, 2009. Zoals vele Britse luchtmachtbasis in de laatste maanden van de oorlog, was dit een voormalige Duitse basis.
7. *Wing*: verzameling van enkele eskaders. Naast het 206de behoorden ook het 29ste, 41ste, 70ste, 74ste, 79ste, 84ste en 149ste eskader toe aan de 11de *Wing*.
8. NATIONAL ARCHIVES, KEW. Air 27/1221: *Summary of Operations 206 Squadron 1917-1939*. Een korte tekst over de geschiedenis van het 206de eskader voor 1940.
9. LEEDS UNIVERSITY LIBRARY, Special Collection, Liddle Collection, DL_0012_Liddle_WW1_AIR_1_002. De Liddle collectie bevat tal van persoonlijke stukken van R.A.F.-personeel.
10. C. MYERS, *With Fondest Love, the Letters of Trevor Evans*, <http://www.staffshomeguard.co.uk/L5WithFondestLoveTrev.htm>, december 2014. Dit is een bewerking van brieven die door Trevor Evans aan vrienden en familie gestuurd werden tijdens de oorlog (zie ook www.staffshomeguard.co.uk). Een andere bron zijn de memoires van 2de Luitenant John Stephen Blanford. Een navigator bij dit squadron. Hij pende in de late jaren 1970 zijn memoires over het 206de eskader neer, daarin vermeldt hij de raid op Geraardsbergen, maar geeft geen verdere details. Zie: *CROSS & COCKADE MAGAZINE*, jaargang 07, nummer 4 en jaargang 08, nummer 1: *Sans Escort: 206 Sqn. Reminiscences*.

Een luchtfoto genomen door het 206de Squadron op 30 oktober 1918. (IWM BOX 255-3697-206K-30P-1918)

het zakelijke materiaal in de R.A.F.-archieven.

Het bombardement

Het eindoffensief, dat op 28 september van start was gegaan, was na het initiële succes meer en meer vastgelopen op georganiseerde Duitse weerstand. Het front had zich al enkele dagen gestabiliseerd op de heuvelkammen tussen de Leie en de Schelde. Op 31 oktober zou een groot geallieerd grondoffensief langs het hele Vlaamse front plaatsvinden. Het geplande offensief moest de Britse, Franse en Belgische legers tot aan de oevers van de Schelde ten zuiden van Gent brengen. Bij dat grondoffensief hoorde ook luchtondersteuning om

vijandelijke troepenbewegingen te verstoren. Het 206de nam deel aan voorbereidende bommenraids op het bezette hinterland.

Afgaande op de luchtfoto's en het vluchtlogboek van Trevor Evans werd al op 28 oktober een verkenningsvlucht boven de wijde omgeving van Geraardsbergen uitgevoerd door het squadron. De middagvlucht volgde een route over Doornik, Aat, Geraardsbergen, Oudenaarde en Ronse.¹¹ Dit was ruwweg het volledige achterhoedegebied van het front waarop het Britse 2de Leger drie dagen later zou aanvallen. Gedurende de verkenningsvlucht was er even opwinding toen zes vijandelijke toestellen naderden. Ze sloegen echter op de vlucht zodra de Britse bommenwerpers con-

tact probeerden te maken. De DH-9's bereikten veilig de thuisbasis. Twee dagen later, op 30 oktober keerde het 206de terug naar het Geraardsbergse luchtruim. Dit keer echter met minder vreedzame bedoelingen. Om 9.15 u stegen acht DH-9 toestellen vanaf Linselles op met als opdracht een aanval uit te voeren op de Oudenbergstad.¹² Door de vele mechanische defecten en de door gevechten beschadigde toestellen was de aanvalsformatie een bont allegaartje van de nog werkende toestellen van het Squadron. Wat het doelwit exact was staat nergens vermeld, maar de spoorweginstallaties lijken een plausibel doel te zijn geweest, gezien op de foto's verschillende locomotieven in het station te zien zijn. Het belooft

11. IMPERIAL WAR MUSEUM ARCHIVES. Afgaande op de kaartreferenties op de foto's volgde het traject even de vallei van de Dender, waarbij Geraardsbergen en omliggende Dendergemeenten uitvoerig gefotografeerd werden. Zo werden bijvoorbeeld detailfoto's genomen van de bruggen over de rivier en de spoorwegtunnel onder de Hoge Buizemont.

12. De tijdsaanduiding in de Britse archieven verschilt 1 uur met de lokale Belgische tijd. Volgens die bronnen vond de raid dus rond 9.15 u plaats.

een spannende vlucht te worden. Al tijdens de heenvlucht werden 12 vijandelijke toestellen gespot. Het kwam desondanks niet tot een luchtgevecht. Omstreeks 10.15 u zaten de toestellen boven hun doelwit: Geraardsbergen. De lucht was helder maar er hing een dichte mist vlak boven de grond. Zonder enige vorm van tegenstand werd de bommenlading afgeworpen vanaf een hoogte van 4 kilometer. Ondanks de open cockpit van de toestellen en de ijzige kou op deze hoogte, was dit eind 1918 een gangbare operationele hoogte voor bommenwerpers. In het *Bomb Dropping report*¹³ van de raid lezen we dat er vooral kleine Cooperbommen van 11 kilogram gebruikt werden.¹⁴ In totaal werden er 32 stuks van deze kleine bommen gedropt. Daarnaast droegen ook enkele toestellen, onder andere dat van Trevor Evans, zwaardere bommen van 50 kilogram mee. Hiervan werden er 10 stuks gedropt op de stad. Er werd in totaal 870 kilogram aan bommen afgeworpen op de stad.

Volgens de getuigenverslagen van de bemanningen kwamen de bommen vooral in het stadscentrum terecht. Er werden 5 hits op het station, 12 in de stad, 1 op de Dender en 2 op de zuidelijke buitenwijken gerapporteerd. Er werden dus 20 ontploffingen geteld. Veel minder dan de 42 bommen waarmee de DH-9's 's ochtends vertrokken waren. Zoals eerder vermeld nam het 206de ook enkele foto's

tijdens de raid.¹⁵ Daarop is te zien hoe zich enkele rookpluimen boven het kruispunt van de Oudenaardse-, College- en Lessensestraat bevinden. Ook in de Hunnegemstraat en langs de Groteweg zijn bominslagen te zien. Waarschijnlijk is deze foto tijdens het bombardement genomen want niet alle door de piloten gerapporteerde ontploffingen zijn erop te zien. Samen met het volgens de Britse getuigen aantal getelde ontploffingen kan men dus de additionele vraag stellen of alle bommen ook daadwerkelijk afgeworpen werden. De samenloop van weersomstandigheden, visuele richtmethoden en lichte bommen die vanop grote hoogte gedropt werden zorgden ervoor dat de meerderheid van de explosieven waarschijnlijk geen doelen van militair belang raakten.¹⁶

Militaire verliezen

Bijna onmiddellijk na het bombardement onderschepten drie Duitse jagers die uit zuidelijke richting kwamen de DH-9's. Gericht kruisvuur van de Britse staartschutters werd één toestel fataal en het crashte in de omgeving van Audenhove.¹⁷ Na dit gevecht kregen de Britten geen rust. Vijf minuten na de eerste aanval werd de Britse formatie opnieuw onderschept door vijandelijke jachtpiloten. Deze keer werd een Duits toestel hevig geraakt, maar de piloot herwon de controle en kon veilig ontsnappen.

De andere Duitse piloten dropen af en de rest van de terugvlucht verliep zonder verdere incidenten. Om 11.30 u stonden de DH-9's terug aan de grond in Linselles. Evans vermeldt in zijn brieven dat die dag een navigator werd neergeschoten, maar geeft geen verdere details. Een R.A.F.-rapport over de raid brengt echter uitsluitel: 2de Luitenant William Vernon Jackson, een navigator/boordschutter, werd tijdens de eerste confrontatie met 3 Duitse toestellen gedood en stierf dus boven Geraardsbergen.¹⁸ De 19-jarige Jackson was pas enkele weken eerder bij het 206de aangekomen. Zijn piloot, Luitenant Ramsay, was zonder kleerscheuren uit het gevecht gekomen en kon zijn toestel veilig aan de grond zetten. Jackson was dus voor zover we weten het enige geallieerde slachtoffer van de raid.

Maar niet alleen in de lucht vielen doden. Ook op de grond leden de Duitsers verliezen. In een lijst met buitenlandse militairen die in Geraardsbergen begraven werden vonden we twee Beierse militairen terug die als rechtstreeks gevolg van de luchtaanval stierven: Johann Kurz en Christoph Blechschmidt. Allebei lid van het 8ste Beierse veldartillerie rekrutendepot, dat zijn basis sinds begin 1918 in Everbeek had.¹⁹ Kurz stierf die dag zelf en Blechschmidt op 1 november. Als doodsoorzaak staat de *fliegerangriff* op de stad vermeld.²⁰ Waarschijnlijk werd als rechtstreeks

-
13. NATIONAL ARCHIVES, KEW. AIR 1/972/204/5/1114, *Bomb dropping reports various Squadrons October-November 1918*. Diverse verslagen van bommenraids die tijdens de laatste maanden van de oorlog uitgevoerd werden.
 14. Cooperbom: kleine fragmentatiebom van 25 pond/11 kilogram, die vooral gebruikt werd tegen troepen. Het metalen omhulsel was ontworpen om na de impact zoveel mogelijk scherven over een groot oppervlak te verspreiden.
 15. NATIONAL ARCHIVES, KEW. AIR 1/972/204/5/1114: *Report on Bomb Dropping Grammont 30-10-1918*. Het toestel van Luitenant Cumming en 2de Luitenant Squire had een kleinere bommenlading dan de andere DH-9's en was dus waarschijnlijk ook uitgerust met een fototoestel voor luchtopnames. Ook bij de namiddagraid op Zottegem was hun toestel niet ten volle geladen met bommen.
 16. BAYERISCHE KRIEGSARCHIV MUNCHEN, *Feldrekrutendepot 8, Bund 1*, dagboek van het depot. Op 30-10 staat de lucht aanval op Geraardsbergen vermeld. Er wordt geen melding gemaakt van materiële schade.
 17. Audenhove: Het is niet duidelijk of het hier om Sint-Maria-Oudenhove, Sint-Goriks-Oudenhove of het gehucht Audenhoven zuiden van Schorisse gaat. Het valt niet vast te stellen of de Duitse piloot stierf bij de crash. Op enkele kerkhoven in de buurt lagen gesneuvelde Duitse soldaten, maar bij die waarvan de namen bekend zijn, zit geen piloot. (zie ook: KONINKLIJK LEGERMUSEUM, documentatiecentrum, Fonds 58, doos 3a)
 18. NATIONAL ARCHIVES, KEW. AIR 1/1829/204/202/23: *Combat reports 11th wing October - November 1918*: verslagen van luchtgevechten.
 19. RIJKSARCHIEF GENT, HGA Geraardsbergen, nr. 2084: Stukken betreffende vreemde soldaten begraven op het kerkhof van Geraardsbergen.
 20. www.ancestry.de oktober 2014: *Kriegsstammrollen* van het Beierse Leger. Deze stamboeken geven informatie over het reilen en zeilen van soldaten. Ook staat vaak de doodsoorzaak specifiek vermeld: In dit geval de luchtaanval (*fliegerangriff*) op Geraardsbergen.

gevolg van deze aanval zowel in de tuin van het hospitaal als op de binnenplaats van het Karmelieten, waar zich op dat moment twee grote Duitse militaire veldhospitalen bevonden, een Rode Kruis symbool aangebracht dat vanuit de lucht zichtbaar was.²¹ Deze zijn op foto's van voor of tijdens de luchtaanval niet te zien, maar ze zijn wel duidelijk te zien op een foto die op 10 november genomen werd, nogmaals door het 206de Squadron.²²

Veel tijd om te bekomen hadden de bemanningen van het 206de niet. In de namiddag van 30 oktober steeg het eskader opnieuw op om de spoorweginstallaties van Zottegem te bombarderen. Deze aanval kreeg heel wat meer Duitse tegenstand. De kleine formatie van zeven Airco DH-9's werd door een twintigtal Duitse vliegtuigen onderschept.²³ Tijdens een bits luchtgevecht dat veertig minuten duurde verbruikten enkele Britse toestellen hun volledige munitievoorraad en werd overgegaan op lichtspoor-munitie als ultiem verdedigingsmiddel.²⁴ Als bij wonder werd geen enkel van de R.A.F.-toestellen neergehaald en vielen er ook geen gewonden aan Britse zijde. Volgens Evans werden drie Duitse vliegtuigen neergehaald. Ook deze namiddagraid had weinig militair succes maar kostte aan enkele burgers het leven. 30 oktober zou later geboekstaafd worden als een van de laatste dagen waarop de Duitse luchtmacht enorm actief was, met veel luchtgevechten tot gevolg.²⁵

Het graf van 2de Luitenant William Vernon Jackson in Bois-Grenier, Noord-Frankrijk. Jackson sneuvelde tijdens het luchtgevecht boven Geraardsbergen. (YVL)

Vliegtuigcrash te Idegem

Het bombardement van 30 oktober is het bekendste, maar was niet het eerste of het laatste dat Geraardsbergen als doel had. Door de vele burgerslachtoffers is die zwarte dag misschien wel het beste bijgebleven, maar begin november kreeg de stad nog enkele malen het bezoek van Britse bommenwerpers. Het 149ste Squadron bombardeerde de spoorlijnknoppunten rond de stad tijdens de nacht van 2 op 3 november en in de avond van 4 november. Door het slechte zicht lijken beide raids niet

erg succesvol geweest te zijn.²⁶ Ook het 206de Squadron keerde nog terug naar het luchtruim boven de stad. Zoals eerder aangehaald voerden ze op 10 november opnieuw een verkenningvlucht uit, waarbij de toestand van de Denderbruggen geverifieerd werd. Daarnaast voerde ook de Franse luchtmacht enkele verkenning- en bombardementsvluchten uit boven de streek, als voorbereidende acties op de doorbraak aan de Schelde. De Franse luchtmacht maakte veelvuldig gebruik van mitrailleur beschietingen om Duitse colonnes vanop lage hoogte te bestoken.

Een laatste episode die het vermelden waard is, is deze op 22 november, nog geen maand na het bombardement op de stad. Trevor Evans en zijn vaste navigator Green kregen motorpech tijdens een verkenningvlucht boven Brussel. Evans trachtte het vliegtuig nog tot op de basis te krijgen, maar was genooddaakt een noodlanding uit te voeren. Met veel moeite, maar zonder zelf gewond te raken, slaagde hij er in om met zijn toestel in een weiland bij Idegem te landen. Het zwaar beschadigde toestel, de DH-9 met serienummer 3229, had Evans zonder veel problemen door het laatste oorlogsjaar geloodst, maar was nu onherroepelijk vernield. Zo verloor deze bemanning bijna het leven vlak bij de stad die ze drie weken daarvoor bombardeerden.

Yannick VAN LIERDE
yannickvanlierde@hotmail.com

21. P.M.J. VAN KERCKHOVEN, *Geraardsbergen tijdens 1914-18*, Geraardsbergen, 1981: de grote Kriegslazaretten die sinds de zomer van 1917 in de stad werden ingericht, waren door de opschuivende frontlijn naar veiliger oorden verplaatst. Eind oktober hadden ze plaats gemaakt voor veldhospitalen, waar eerstelijnszorg werd toegediend aan gewonden. Zie ook: *Bayerische Kriegsarchiv Munchen, Etappenformationen (WK) 487*, oorlogsdagboek van de Etappenarts van het 6de Leger. Dit dagboek vermeldt de vele veranderingen in de structuur van de militaire hospitalen in Geraardsbergen tijdens de laatste drie oorlogsmaanden. Ook in de stadsrekeningen van 1918 wordt veelvuldig melding gemaakt van diverse kosten die voor (veld) hospitalen gemaakt zijn. (RAG, HGA Geraardsbergen nr. 739, Register van de ontvangsten en uitgaven).
22. IMPERIAL WAR MUSEUM ARCHIVES, BOX 255-4291-206K-30P-1918. Foto genomen op 10-11-1918 door het 206de eskadron.
23. Het toestel van Ramsay en Jackson staat niet op het rapport van de middagraid op Zottegem en was dus waarschijnlijk te beschadigd bij de raid op Geraardsbergen om nog gebruikt te worden die dag.
24. Deze informatie komt uit de memoires van Blanford (zie voetnoot 10), die pas in de jaren 1970 gepubliceerd werden in *Cross and Cockade magazine*. Het is dus mogelijk dat de verhalen gekleurd zijn.
25. RAF Communique 31, 30 oktober 1918: deze officiële RAF-verslagen gaven om de paar dagen de grote lijnen van de lucht oorlog boven het Westelijke front weer.
26. NATIONAL ARCHIVES, KEW, AIR 1/972/204/5/1114: *bomb dropping reports, various Squadrons October-November 1918*. Diverse verslagen van bommenraids die tijdens de laatste maanden van de oorlog uitgevoerd werden.